

Gemersko-turniansky kras

Krasová krajina
v objatí Karpát

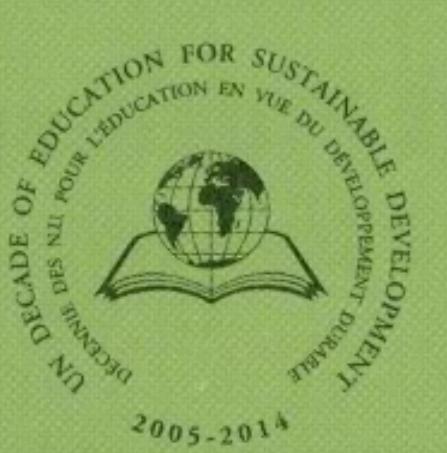
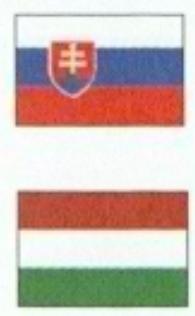

Gömör-Tornai-karszt

Karsztvidék
a Kárpátok
ölelésében

Tracking Europe's Natural Treasures

„Odkedy viem tvoje
meno kvietok,
tak Ťa mám rád!“
Múdrost z ďalekého
východu (TEIJI)

Chodníky Natura: po stopách prírodných hodnôt

Európa je okrem iného známa vo svete aj svojimi prírodnými krásami. V jej pohoriach sa nachádzajú popri sebe úchvatné prírodné krásy a človekom vytvorená krajina, ktoré tu poskytujú domov pestrému svetu rastlín a živočíchov.

Mnohé z nich sú zákonom chránené, aby sa zachovali aj pre budúce generácie.

Národné parky, chránené územia, biosférické rezervácie zabezpečujú pre významné biotopy ich udržateľnú ochranu.

Európska únia vytvorením siete Natura 2000 urobila výrazný krok k jednej spoločnej ochrannej sieti, ktorá umožňuje cezhraničnú ochranu ohrozených druhov rastlín a živočíchov. Územia Natura 2000 zo svojej ochrany nevylučujú ani ľudí, skôr ich vedome stimulujú k ich poznaniu.

Náučné chodníky Natura v celej Európe napomáhajú k objavovaniu prírodných tajomstiev a ich rôznofarebnosti.

V tomto je nápomocná aj táto brožúra.

Andrea Lichtenecker
Medzinárodný zväz priateľov prírody

Chodník Natura v Gemersko-turnianskom kraše

Náučný chodník cez hranicu zo Szögligetu do Hrušova

Milý návštěvníci a cyklisti!

Gemersko-turniansky kras, je historický názov krasového územia, ktorý je dnes už takmer zabudnutý, územie má rozlohu viac ako 600 kilometrov štvorcových, nachádza sa v severnej časti Maďarska a na juhu Slovenska. Jeho charakteristickými znakmi sú rôznorodosť krajiny, lesmi pokryté hory, doliny, lúky, oráčiny, pasienky, pre krasovú krajinu typické rôznorodé povrchové krasové javy, tiesňavy, ponory, doliny, škrapové polia, jedinečnosť a pestrosť živej prírody.

Štátnej hranici toto územie rozdeľuje, avšak územie tvorí jednotný zemepisný, krajinný, ekologický a kultúrnohistorický celok, na Maďarskej strane je to Aggtelekský kras a na Slovenskej strane Slovenský kras.

Na území sa podľa našich vedomostí nachádza približne 1 300 jaskýň, ktoré nie sú významné len z geologického hľadiska, ale aj z biologického, veď sa v nich vyskytuje približne 500 rôznych druhov živočíchov, vo väčšej miere sú to živočíchy mikroskopickej veľkosti. Najznámejším živočíchmi, ktoré obľubujú jaskyne, sú samozrejme netopiere. Z 37 európskych druhov netopierov sa tu vyskytuje 28.

V roku 1995 boli jaskyne Slovenského a Aggtelekského krasu zapísané do zoznamu Svetového dedičstva UNESCO.

Na ochranu tohto pestrého prírodného a kultúrneho územia na území oboch štátov zriadili na jeho ochranu národné parky (v roku 1985 národný park Aggtelek; v roku 2002 národný park Slovenský kras). Po vstupe Maďarska a Slovenska do EÚ sa obidve národné parky stali súčasťou siete Natura 2000.

Tomuto výnimočnému územiu udeľil Medzinárodný zväz priateľov prírody titul Krajina roka 2010/11. Tento titul udeľujú každé dva roky niektorému výnimočnému cezhraničnému územiu. Jeho cieľom je rôznymi iniciatívami napomáhať územiu, ale aj rozvoju udržateľného turistického ruchu.

Jedným cieľom je aj vytvorenie náučného chodníka Natura.

Informácie o oboch národných parkoch:
www.anp.hu,
www.sopsr.sk/slovkras

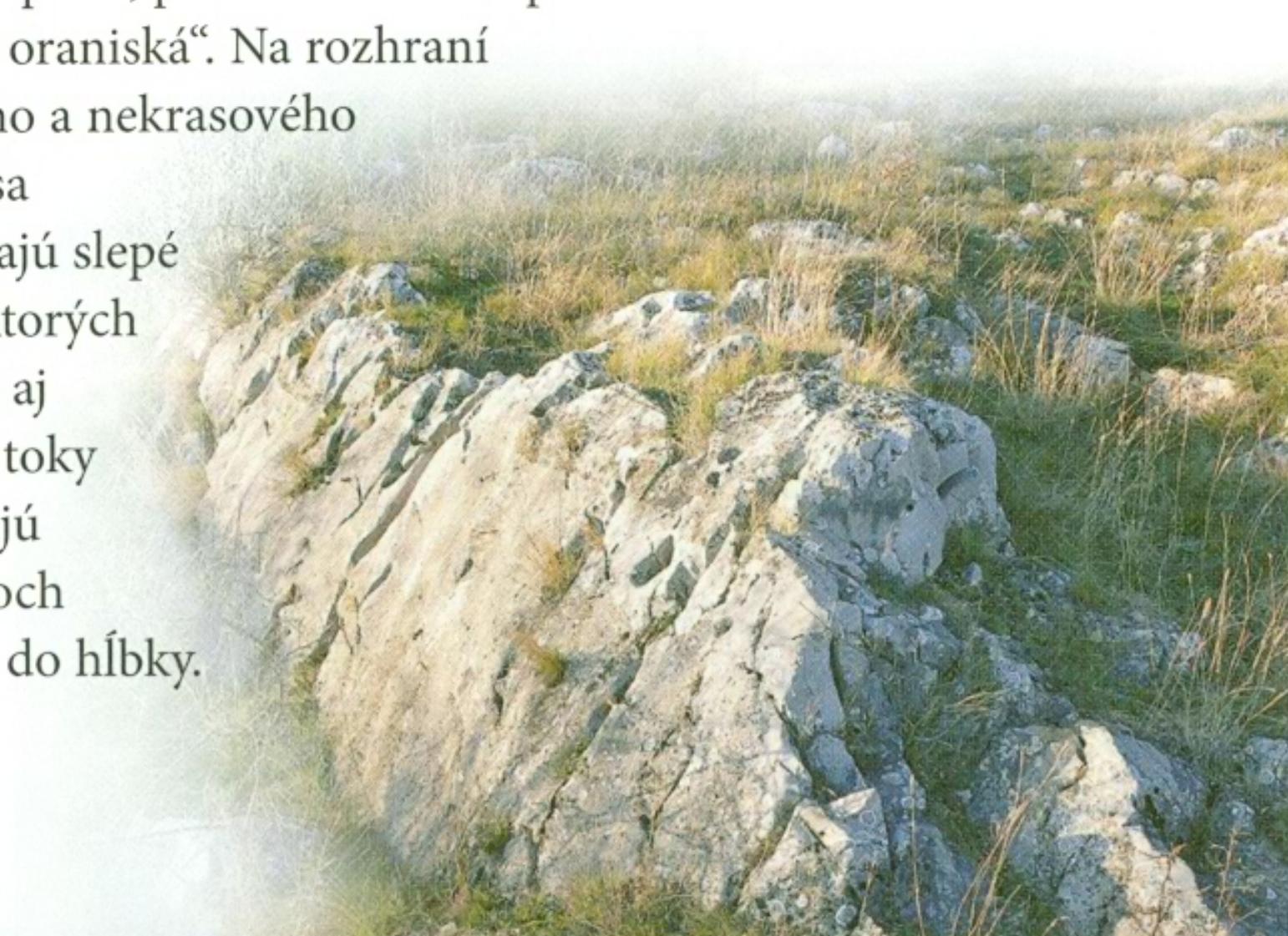
Krasová krajina vytvorená z mory

Dnes si už len ľahko vieme predstaviť obdobie **triasu** (zhruba pred 210-240 miliónmi rokov), keď sa v tomto kúte Európy nachádzalo plynke more, takzvaný oceán Tethys. Tu sa začala vytvárať z vápenných usadeným kostier uhynutých živočíchov miestami až 2 000 metrov hrubá vrstva. Z tejto vrstvy sú tvorené základné horniny, rôznorodé vápence a dolomit.

Z dna mory sa začali vynárať horniny a územie sa stalo suchozemské. Potom po silných pohybach zemskej kôry, začal tento výšený vápencový masív praskáť, ohýbať sa, zvetrávať a rozpadávať sa.

Túto celistvú platňu začali rozdeľovať povrchové toky na jednotlivé planiny. Typický krasový povrch rozčlenujú závrty rôznej veľkosti. Na holých svahoch sa vytvorili škrapové polia, podľa miestneho pomenovania „čertove oraniská“. Na rozhraní krasového a nekrasového

územia sa nachádzajú slepé doliny, ktorých stále, ale aj občasné tokы sa strácajú v ponoroch a miznú do hĺbky.

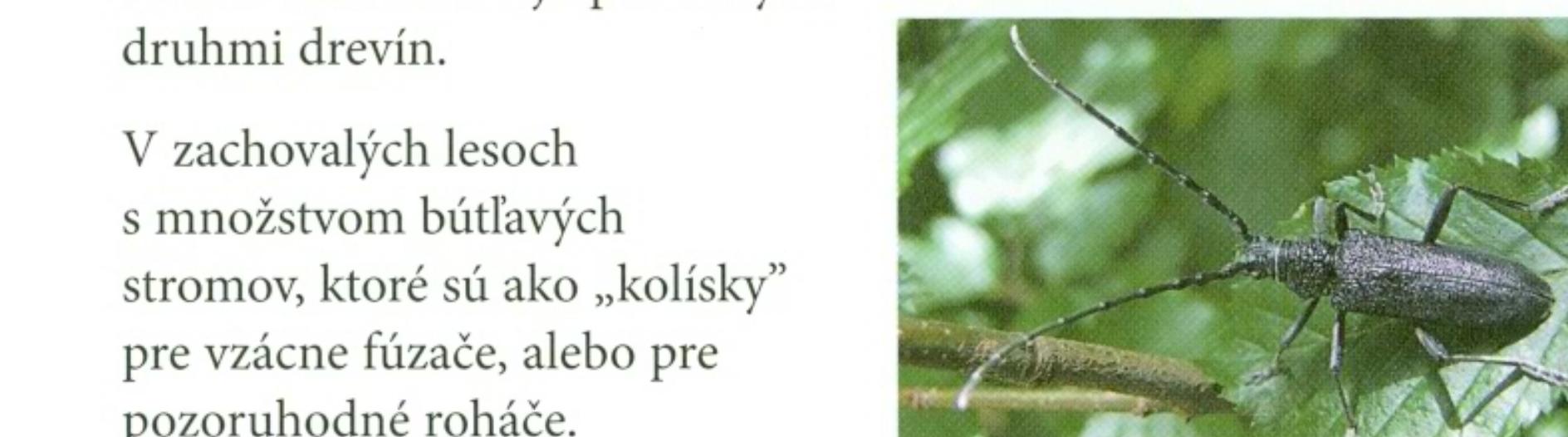

Na jar a začiatkom leta sa lesom ozýva vtáčí spev, tak príjemný pre ľudské uši, ktorý obstarávajú

hlavne samčekovia spevavých vtákov pri ochrane a stavbe svojich hniezd a hniezdných teritorií.

V zachovalých lesoch s množstvom bútľavých stromov, ktoré sú ako „kolísky“ pre vzácné fúzače, alebo pre pozoruhodné roháče.

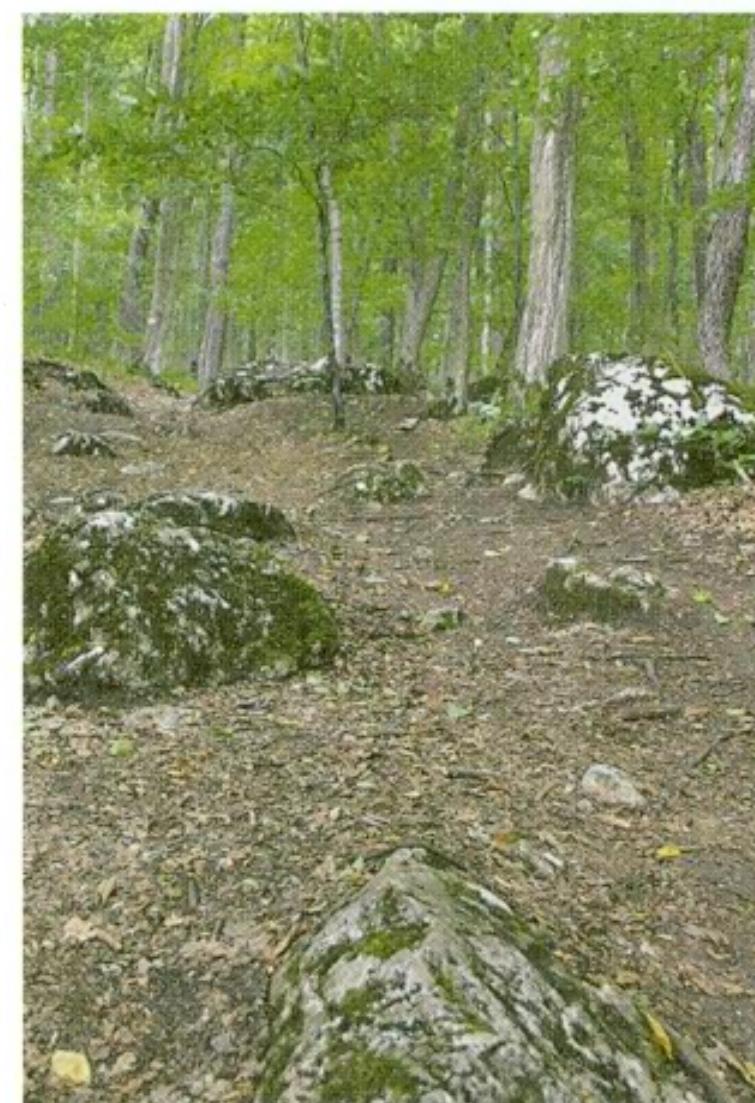

Na jar a začiatkom leta sa lesom ozýva vtáčí spev, tak príjemný pre ľudské uši, ktorý obstarávajú

Samozrejme aj neskôr sa tu dajú najšťaujímavosti, chránené orchideje, prilbovka biela (viď obálku), alebo vstavač purpurový. V lesnom poraste si môžeme všimnúť aj borovice lesné a čierne. Tieto ale tú nie sú pôvodné, boli vysadené v 1960 rokoch. Z ochranárskeho hľadiska, sa postupne tieto plochy zalesnené borovicami zalesňujú pôvodnými druhmi drevín.

Na území sú zastúpené v najväčšom počte hrabové dubiny, miestami sa objavujú aj bučiny. V týchto uzavretých listnatých lesoch je chudobný podrast. Najkrajším obdobím je jar, keď ešte pred vypučaním listov pri dostatku svetla v podraste kvitne mnoho cibuľovitých a hľuznatých rastlín (chochlačka dutá a plná, zubačka cibulkonosná, veterica hájna a - iskerníkovitá a veterík žltuškovitý).

Všeobecné informácie o chodníku Natura

Chodníky Natura sú zamerané tematicky, sú vedené väčšinou po existujúcich lesných cestách, v chránených územiach. Sprievodca náučným chodníkom a informačné tabuľy slúžia na orientáciu po náučnom chodníku a oboznamujú návštěvníka o vzácnostiach živej prírody tohto územia. Tieto informácie sú doplnené aj na webe, kde sú dostupné GPS údaje a iné informácie.

www.naturatrails.net/geocoaching

Medzinárodná ochrana v Slovenskom a Aggtelekskom kraze

UNESCO – Svetové dedičstvo

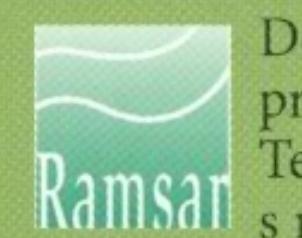
Miesta svetového dedičstva predstavujú také kultúrne, alebo prírodné hodnoty, ktoré sú jedinečné. V rámci UNESCO je vytvorený program, ktorým výbor Svetového dedičstva, predkladá návrhy na ich vyhlásenie. Tento program bol vytvorený v roku 1972.

Územia Natura 2000

Natura 2000 je sústava chránených území členských krajín Európskej únie, ktorá týmto chráni významné biotopy, rastliny, živočíchy a takto zabezpečuje zachovanie biologickej rôznorodosti, udržateľnosti prostredníctvom ochrany prírody a aj rekonštrukciou biotopov. Základom je smernica o ochrane vtákov z roku 1979 a smernica o ochrane biotopov z roku 1992.

Ramsarské lokality

Dohovor o mokradiach majúcich medzinárodný význam predovšetkým ako biotopy vodného vtáctva. Tento dohovor bol prijatý v jednom Iránskom mestečku s názvom Ramsar. Do platnosti vstúpil 21. decembra 1975.

Biosférické rezervácie

Sú chránené územia UNESCO, v rámci programu Človek a biosféra. Podľa základného dokumentu programu slúžia Biosférické rezervácie ako príklad trvalo udržateľného života, priateľnej rovnováhy a vzájomného vzťahu človeka s prírodným prostredím. Sú to územia suchozemských, pobrežných, či morských ekosystémov alebo ich kombináciou.

Národné parky

Podľa definície Svetovej únie ochrany prírody (IUCN), sú národné parky takými územiami, kde je zachovateľná ekologická stabilita pre dnešné a aj budúce generácie; kde je zabezpečená ochrana pred akoukoľvek hospodárskou činnosťou a priemyslom; a kde je možný nielen vedecký výskum, ale aj výchova a prevádzkanie voľno časových aktivít.

**NATURFREUNDE
AMIS DE LA NATURE
NATUREFRIENDS
INTERNATIONAL**

Ďalšie informácie o chodníkoch Natura:

Naturfreunde Internationale
Diefenbachgasse 36, A-1150 Wien
E-Mail: office@nf-int.org
www.naturatrails.net

Po stopách minulosti Szádvár

Na trase chodníka Natura môžeme spoznať rôzne reliky blízkej minulosti. V roku 1685 bol hrad zbúraný, ktorý bol v tých časoch jeden z najväčších hradov Maďarska. Jeho zrúcaniny do dnešných dní poukazujú na jeho impozantnú veľkosť.

Popri ceste k hradu s troškou šťastia môžeme vidieť jaštericu zelenú (viď obálku), ako sa vyhrieva na slniečku.

Popri výstupe sa občas zastavme a pokochajme sa v rastlinstve, ktoré sa tu z metra

na meter mení. No a na vrchole kopca sa pred nami otvorí nádherný pohľad za našu námahu.

Derenk – aniknutá dedina

Je si ľahké predstaviť, že tu kedysi bola osada, kde žili ľudia svoj každodenný život: narodili sa tu, učili sa tu, uzatvárali manželstvá a obhospodarovali svoju pôdu.

To, že tu niekedy bola dedina prezrádza už len budova

školy, novopostavená kaplnka a kríž, rozsiahle ovocné sady a tabuľky označujúce miesta kde kedysi stáli domy.

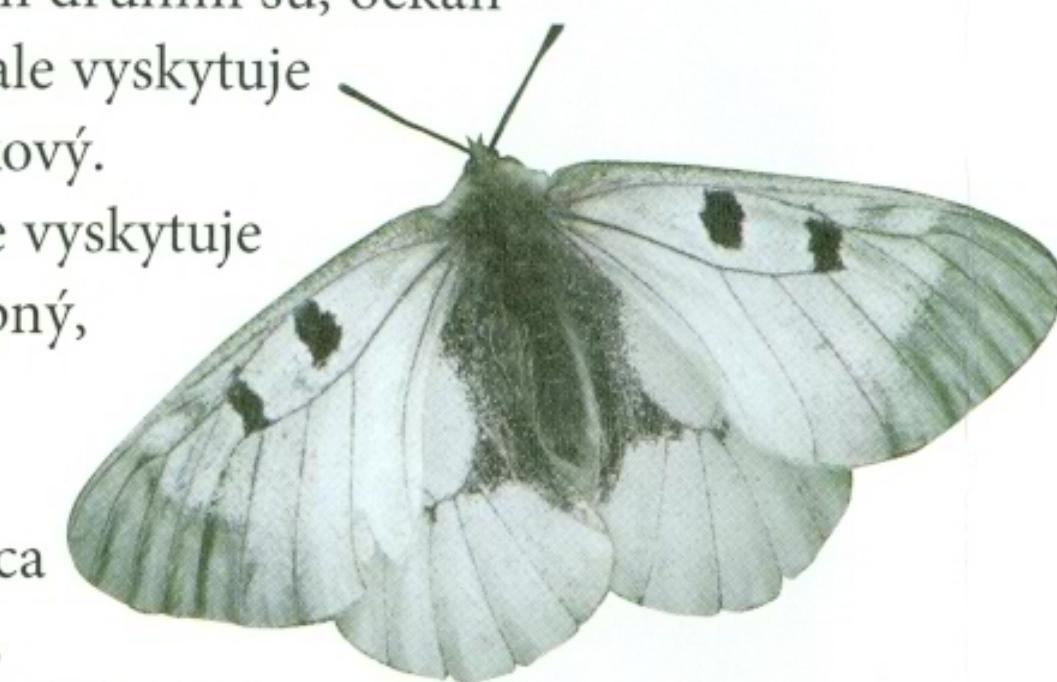
Prítomnosť ľudí tu prezrádza aj jedno druhé historické obdobie, štátnej hranica, ktorá po roku 1920 významne stňala život ľudí na oboch stranach hranice. Cesta spájajúca obce Szögliget a Hrušov sa zrazu stala slepou cestou a ak niekto chcel prejsť z jednej dediny do druhej, tak namiesto pôvodných 7 kilometrov musel prejsť 43 kilometrov. Dnes je táto cesta opäť sprístupnená bez obmedzenia pre pešich a cyklistov.

Lúky a pasienky

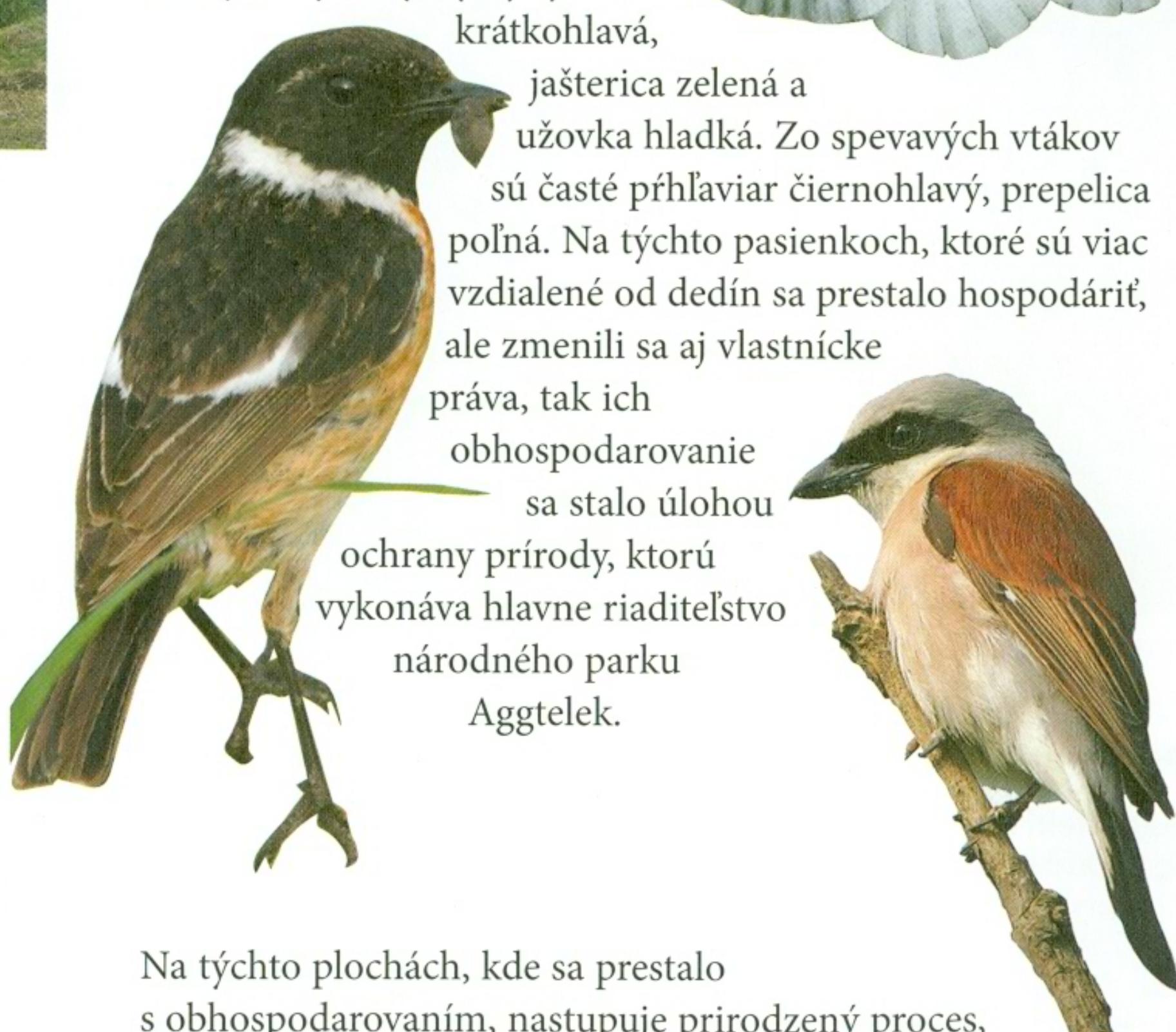
Toto územie bolo obývané už od nepamäti, čomu nasvedčujú jaskynné a povrchové nálezy spred 30 000 rokov. Človek vyrúbaním lesov vytvoril pasienky a úrodnú pôdu. Prirodzené lúčne spoločenstvá by sa nachádzali hlavne na strmých svahoch, s plytkou pôdou. Človekom vytvorené trávne porasty predstavujú z jednej strany biotopy s veľmi veľkou biodiverzitou, čo územiu dáva väčšiu mozaikovosť.

Na suchých a polosuchých lúkach sa vyskytujú rôzne druhy lúčnych koníkov. Charakteristickými druhami motýľov na týchto lúkach sú očkán, častým druhmi sú, očkán prstovkový, očkán stoklasový, ale vyskytuje sa tu aj vzácný jasoň chochlačkový.

Na suchých biotopoch sa hojne vyskytuje aj zabrina južanská, slimák stepný, slimák trojzubý, alebo slimák pásiakavý, spomedzi plazov sa najčastejšie vyskytujú jašterica krátkohlavá,

jašterica zelená a užovka hladká. Zo spevavých vtákov sú časté príhľaviar čiernochlavý, prepelica poľná. Na týchto pasienkoch, ktoré sú viac vzdialené od dedín sa prestalo hospodáriť, ale zmenili sa aj vlastnícke práva, tak ich obhospodarovanie sa stalo úlohou ochrany prírody, ktorú vykonáva hlavne riaditeľstvo národného parku Aggtelek.

Na týchto plochách, kde sa prestalo s obhospodarováním, nastupuje prirodzený proces, tieto plochy začínajú zarastať krovinami a postupne sa menia na les. Takže teraz už je jasné prečo sa popri chodníku nachádzajú menšie, alebo väčšie lúky.

Vlk dravý a orol kráovsky Dva výnimočné druhy

V Gemersko-turnianskom kraji sa vyskytuje stabilná populácia vlka dravého. Žije vo svorke a je to teritoriálny druh. Svorku vedú dominantný samec so samicou. Vlk ako vrcholový predátor je výrazným regulátorom v selekcii potravinového reťazca. Jeho potrava je dosť pestrá, závisí od ročných období.

V lete sú hlavne drobné cicavce, v zime zas uprednostňuje väčšiu korist'.

Po zimnom páriacom období (január-marec), približne po 62-70 dňoch samica vrhne 3-8 mláďat. Podľa smernice EÚ o biotopoch je vlk chráneným druhom.

Druhým významným druhom Gemersko-turnianskeho krasu je orol kráovsky. Významná časť Európskej populácie hniezdi na oboch stranach hranice Maďarska a Slovenska. Dospelý vták má veľkosť 70-83 cm, rozpätie krídel dosahuje až dva metre. Samec je o niečo menší ako samica. Staré orly sú čiernochnedé, na lopatkách majú dve svetlé škvŕny a hlavu a temeno majú krémovo-žlté. Mladé vtáky sú pieskovohnedé so svetlými pruhmi na krídlach. Hniezdo si stavia na južných svahoch, alebo v blízkosti lovísk, na vrcholci vysokých stromov. Koncom marca je už v hniezde aj znáška, ktorá pozostáva z dvoch až troch vajec. Ich najobľúbenejšiu potravu tvoria sysle a chrčky. Ako ohrozený druh je podľa európskej smernice o vtácoch chráneným druhom.

Chodník Natura v Gemersko-turnianskom kraze

Pristupnosť:

Maďarsko: Budapest – Miskolc: M3 diaľnica; Miskolc – Sajószentpéter: hlavná cesta č. 26; Sajószentpéter centrum, križovatka: na hlavnú cestu č.27

Slovensko: Košice – Rožňava, hlavná cesta č. 50; Jablonov nad Turňou, odbočka na Silickú Jablonicu

Východiskový bod: Szögliget/Szalamandra-ház

Koncový bod: Hrušov, pri moste potoka Turňa
Informačné tabuľky sa nachádzajú na začiatku a konci náučného chodníka

Dĺžka: cca 8 km

Čas na jeho prejdenie: cca 5 hodín

Popis trasy:

Szalamandra-ház – Szádvár – Derenk – Vodomaj-pusza – Hraničný prechod – Turniansky potok

Od Szalamandra-Házu po lesnej ceste sa dostaneme k Szádváru, kde sa môžeme kochať prekrásnym výhľadom. (K Szádváru je cesta vyznačená červenou značkou.) K hranici až po most potoka Turňa potom pokračuje po vyznačenej turistickej a cyklotrase. Odbočka k Derenku je označená tabuľou a pokračuje modrou turistickou značkou. Miesta bývalých domov sú označené malými tabuľkami. Po návrate z Derenku pokračuje chodník ďalej po vyznačenej cyklotrase. Na Maďarskej strane je to zelená cykloznačka a na Slovenskej žltá cykloznačka a zelená turistická značka. Chodník Natura s výnimkou Szádváru je prechodný aj bicyklami.

Ubytovacie možnosti:

Kúria u Bociana (SK)
Vidiecka kúria grófov Andrássyovcov

Hrušov 76

Tel/Fax: +421(0)58796 1432

mob.: +421 (0) 904 239 535

e-mail: sebo.julius@stonline.sk

web: www.kuriaubociana.eu

Szalamandra Ház – Szögliget (HU)

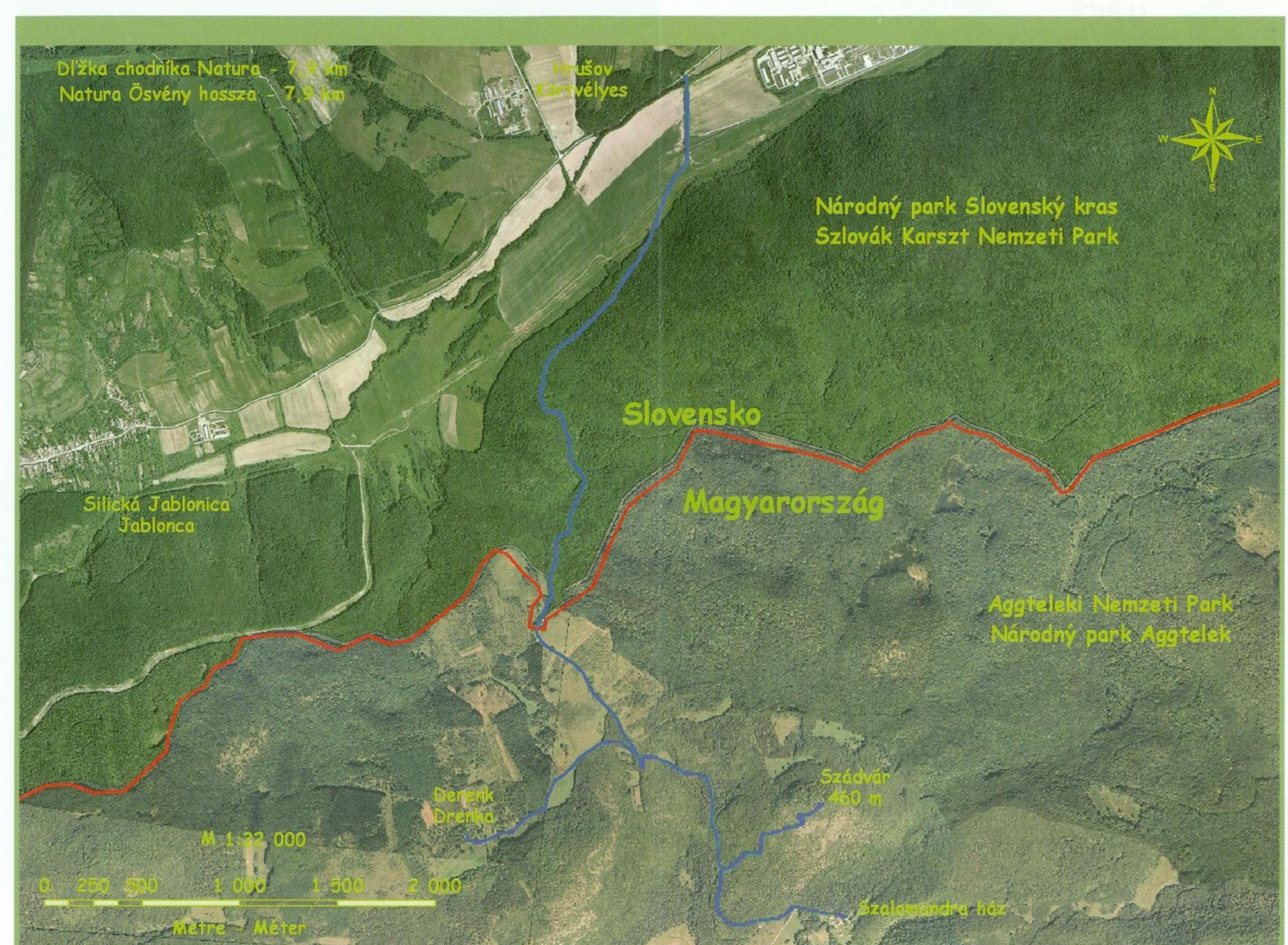
3762 Szögliget, Külterület

Telefon: +36 (0) 48503005

e-mail:

szallas@anp.hu, aggtelek@tourinform.hu

web: www.anp.hu

Partnerské organizácie v regióne:

**Riaditeľstvo národného parku Aggtelek
(Aggteleki Nemzeti Park Igazgatóság)**

Tengerszem oldal 1

H-3758 Jósvafő

Tel.: +36 48 506 000

www.anp.hu

Národný park Slovenský kras Hámoriho 188

SK-049 51 Brzotín

Tel.: +421 58 732 68 15

Naturefriends International (NFI)
Diefenbachgasse 36, A-1150 Vienna, office@nf-int.org, www.nf-int.org

Év viadék 2010/11
Krajina roka

Impresum

Vydavateľ: Naturfreunde Internationale (NFI), v rámci programu „Krajina roka 2010/11 Aggtelekský a Slovenský kras“, v spolupráci s národnými parkmi Aggtelek a Slovenský kras, ako aj Magyar Természetbarát Szövetséggel a Slovenským klubom turistov

Text: Grit Restetzki

Foto: X. Eichaker/4nature, Jan Kilik, Herbert Kratky/fotolia, mlehmann78/fotolia, Nationalpark Slovenský kras (Juraj Popovics), Imre Nemeth, Anita Pinter, Grit Restetzki, Ádám Szabó

Preklad: Agnes Szőke (H), Juraj Popovics (Sk),

Grafika: Karl-Heinz-Maireder

Tlač: Publikácia vznikla na základe Rakúskej zásady „Tlačiarenské publikácie bez škodlivých látok“
gugler cross media, Melk; UWZ 609; www.gugler.at

December 2011